

Doc. dr Marija Mijatović*

PRAKTIČNE POSLEDICE OPREDELJENJA ZA BINARNU ILI KONTINUUM TEORIJU PO RAZVOJ KORPORATIVNOG PRAVA U EVROPSKOJ UNIJI I SRBIJI

Apstrakt: *Pitanje pravca razvoja korporativnog prava, kako u Evropskoj uniji tako i u Srbiji, jeste pre svega pitanje opredeljenja između različitih regulatornih sredstava. Stoga je cilj autora ovog rada da obrazloži instrumentalne posledice koje proizilaze iz zauzimanja stavova tzv. binarne teorije ili, s druge strane, kontinuum teorije. Prema binarnoj teoriji, kontroverznom pojmu mekog prava (engl. soft law) odriče se pravna snaga, te mu se s normativnog aspekta ne pridaje dovoljan značaj, niti se promovise njegova veća upotreba. S druge strane, kontinuum teorija dozvoljava utemeljenje soft law propisa kao pravne kategorije, te se na nju nadovezuje hibridna teorija prema kojoj je od suštinske važnosti kombinovanje tvrdog prava (engl. hard law) i soft law akata. U Evropskoj uniji već postoji tradicija primene hibridnog pristupa u korporativnom pravu, dok je u Srbiji potrebno dalje promovisati njegov potencijal, posebno s obzirom na neophodnost unapređenja korporativne prakse i u uslovima procesa harmonizacije domaćeg prava sa komunitarnim pravom.*

Ključne reči: korporativno pravo, binarna teorija, kontinuum teorija, hibridna teorija, meko pravo, korporativno upravljanje.

1. UMESTO UVODA – O ZNAČAJU OPREDELJENJA ZA BINARNU ILI KONTINUUM TEORIJU PO PITANJE RAZVOJA KORPORATIVNOG PRAVA

Pravo uopšte, pa tako i korporativno pravo, predstavlja društvenu kategoriju, odnosno fenomen u stalnom razvoju. Evolucija prava je uslovljena konstantnom potrebom za pravovremenom i konstruktivnom regulacijom, odnosno korigovanjem konkretnih društvenih odnosa. Štaviše,

---

* Docent na Fakultetu za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, Novi Sad, Univerzitet Union
e-mail: marija.mijatovic@flv.edu.rs

pravni sistemi koji se nedovoljno brzo prilagođavaju u odnosu na promenjene okolnosti smatraju se zastarelim i neefikasnim. Pošto je jedna od osnovnih karakteristika prava njegova funkcionalna fleksibilnost, a kako moderna korporativna praksa postavlja nove izazove pred nacionalna i nadnacionalna legislativna tela, aktuelno je i pitanje instrumenata kojima se korporativno pravo razvija.

S obzirom na to da je harmonizacija našeg prava sa pravom Evropske unije (dalje: EU) od krucijalnog značaja (treća revidirana verzija Nacionalnog programa za usvajanje pravnih tekovina EU usvojena je 1. marta 2018. godine), referentno je normativno i metodološko ugledanje domaćeg „zakonodavca“ na regulatorne pristupe ove *sui generis* zajednice. Ipak, neretko se dolazi do zaključka da pravci razvoja pravnog sistema faktički zavise od shvatanja teoretičara i praktičara (koji učestvuju u procesu stvaranja prava na različitim nivoima) o opštim pojmovima pravne nauke – pravo i izvor prava. U tom pogledu moguće je zauzeti dva stava – binarni (termin ukazuje na to da pravna kvalifikacija određenog akta postoji ili ne postoji, uz izričito vezivanje za pravnu obaveznost kao odlučujući kriterijum) i kontinuum (termin ukazuje na to da je pravnu kvalifikaciju akta moguće tumačiti šire, pre svega u kontekstu ekstenzivno shvaćenih postignutih pravnih efekata). Opredeljenje za jedan ili drugi stav od fundamentalnog je značaja i za ishode procesa usaglašavanja korporativnog prava Srbije s komunitarnim pravom. Striktniji, formalniji pristup pristalica binarnog teorijskog pristupa postavlja jasne granice između prava i „neprava“, odnosno ne priznaje postojanje tzv. akata mekog prava (engl. *soft law*)¹ kao pravnih u odnosu na standardnu, prihvaćenu kategoriju tvrdog prava (engl. *hard law*, npr. uredbe i direktive EU, zakoni na nacionalnom nivou). Shodno tome i birani instrumenti harmonizacije su usko određeni, ograničeni – pa i sigurniji, izvesniji, ali i teže „donosivi“ jer se povodom njih teško postiže potrebni konsenzus. S druge strane, pristalice kontinuum pristupa pojam prava i pravnog izvora shvataju u širem smislu, odnosno uključuju u kategoriju prava i brojne heterogene, formalno nesankcionisane, ali ipak propise *de facto* pravnim posledicama – *soft law* (npr. model zakone, zbornike, principe). Stoga je opseg instrumenata koji predlažu u harmonizacionom procesu izdašniji, raznolik i inovativan. Na teoriju kontinuum konstruktivno se nadovezuju i predlozi zastupnika takozvane hibridne teorije prema kojima je moguće postići višestruku korist iz kombinovanja različitih pravnih instrumenata, kako klasične – tvrde prirode, tako i fleksibilnije – meke prirode.

---

1 U domaćoj pravnoj teoriji se u odnosu na prevođenje izraza *soft law* u „meko pravo“ dominantnije koristi transkript engleskog termina.

Pitanje zauzimanja jednog ili drugog teorijskog stava je od velikog praktičnog značaja jer određuje metode regulacije korporativnog prava, pa samim tim i pravac njegovog razvoja i u Srbiji i u EU. Ukoliko se prednost daje binarnom pristupu, rizikuje se da mnoštvo potencijalno upotrebljivih normativnih instrumenata ne bude iskorišćeno u prostoru u kome „klasični“ izvori prava pokazuju nedostatke. Naime, propisi koji ne spadaju u pravne prema ovom mišljenju, svakako nisu isključeni iz sveukupnog pravnog diskursa i prakse, ali im se ne pridaje dovoljan značaj, niti se, smatramo, njihove upotrebne vrednosti adekvatno koriste i promovišu. S druge strane, povodom priklijanja kontinuum teoriji, postoji bojazan od mogućnosti disperzije autoriteta regulatornih instrumenata.

Autor rada se zalaže za veću upotrebu *soft law* propisa u našem korporativnom pravu, pogotovo u periodu kada se ubrzano radi na prilagođavanju pravnom sistemu EU i kada se nailazi na probleme u premošćavanju disbalansa između normativnog (pozitivnopravnog) i realnog (ostvarenog i ostvarivog) u srpskoj korporativnoj praksi.² Kao jedan od ključnih aspekata rešavanja uočenih problema može biti i snažna podrška neformalnom, nedržavnom, usko specijalizovanom sektoru da svoju normativnu aktivnost još produktivnije manifestuje kroz korišćenje formalno neobavezujućih propisa – *soft law* (pre svega kodeksa upravljanja kompanijama, kodeksa berzi, kodeksa ponašanja investitora) kao instrumenata komplementarnih tradicionalnim izvorima prava. Na taj način se ostvaruje bit hibridnog pristupa, o čemu će biti više reči.

2. BINARNA TEORIJA

Osnovna tvrdnja binarne teorije jeste da je suština prava u njenoj normativnosti, odnosno obaveznosti. Ta karakteristika se ne može stepenovati: pravilo je pravno obavezujuće ili nije, te *soft law* predstavlja *contradiction in terminis* i logički je nemoguće.

Tradicionalan, binarni stav smatra se po mnogima neprihvatljivim, ali ipak njegovo ignorisanje navodi teorijsku misao na kontroverzan dogmatski teren, te upravo stoga postoji ostrašćeno osporavanje procesa

---

2 Npr. Zakonom o privrednim društvima ustanovljena je pozitivnopravna mogućnost osnivanja akcionarskog društva u Srbiji, ali među 150.537 privrednih društava registrovanih u Agenciji za privredne registre svega oko jedan procenat predstavljaju akcionarska društva (<https://apr.gov.rs/%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0.3.html>, 27. 6. 2019). U tom kontekstu se navodi da u Srbiji postoji „slaba kultura akcionarstva“. Rilak, M., Akcionarska društva u Srbiji: Naših 1%, *Biznis i finansije*, Biznis top 2014/15 (<http://bif.rs/2015/06/akcionarska-drustva-u-srbiji-nasih-1/>, 25. 3. 2019).

„zamagljivanja“ ili „razvodnjavanja“ binarnog (često izjednačenog pogleda sa pozitivističkim) razlikovanja prava i neprava među grupama autora. Tako neki teoretičari izričito negiraju pravna svojstva neobavezujućim instrumentima,³ odnosno osporavaju tzv. „mekoću“ prava.⁴ Postavka o različitim kategorijama/stepenima prava viđena je kao slabljenje ciljeva stabilnosti i vladavine prava, odnosno kao put ka tzv. klizećoj obaveznosti (engl. *gliding bindingness*).⁵ Naime, isključivi kriterijumi o formalnoj legalnoj validnosti shvataju se kao kriterijumi prema kojima se mogu testirati stvarna pravna očekivanja i obaveze,⁶ te pozitivisti izričito zastupaju binaran princip. Prema njima, pravo je ili čvrsto ili nije pravo uopšte, odnosno, prema Vajlu, pravo duguje mnogo svoje korisnosti upravo svojoj pojednostavljujućoj rigoroznosti.⁷ Nadalje, zastupajući binarnu teoriju, Klabers ističe izlišnost koncepta mekog prava: ukoliko se instrument označi kao *soft law*, nameće mu se pravni karakter, ali ipak drugačije prirode i stepena u odnosu na *hard law*, čime se neizbežno otvaraju teška pitanja daljih pravnih posledica.⁸ Klabers teorijsko rešenje vidi u „nijan-siranom” pogledu na kategoriju prava. Pravne norme, naime, nisu jedinstvene i već se prema intuiciji nekim normama pridaje veća težina, dok su neke jasno uokvirene, druge su otvorenije i neodređenije, te on smešta ono što bi se označilo kao *soft law* u tradicionalne pozitivističke izvore prava, a ne kao posebnu kategoriju. Klabers zaključuje da je „naše binarno pravo sposobno da se uhvati u koštac sa raznoraznim suptilnim oblicima; u okviru binarnog modela pravo može biti manje ili više detaljno, manje ili više egzaktno, manje ili više određeno; jedino što ne može biti je manje pravno obavezujuće.”⁹

Na osnovu ovako ubedljivih stavova priznatih autora može se govoriti o toj, na prvi, površan pogled, jasnoj razlici između prava i neprava. Međutim, takva granica je neegzaktna, nefunkcionalna i tvrdimo – osporiva, odnosno usvajanjem binarnog pogleda propušta se prilika za uvažavanje

3 Weil, P., 1983, Towards Relative Normativity in International Law, *American Journal of International Law*, 77(3), pp. 413–442.

4 Robilant, A. di, 2006, Genealogies of Soft Law, *The American Journal of Comparative Law*, 54(3), p. 505.

5 Ingelse, C., 1993, Soft Law, *Polish Yearbook of International Law*, 20, p. 75.

6 Chinkin, C., Normative Development in the International Legal System in Shelton, D. (ed.), 2000, *Commitment and Compliance, The Role of Non-Binding Norms in the International Legal System*, Oxford, New York, Oxford University Press, p. 23.

7 Weil, P., 1983, p. 78.

8 Klabbers, J., 1996, The Redundancy of Soft Law, *Nordic Journal of International Law*, 65, p. 167.

9 Klabbers, J., 1996, *The Concept of Treaty in International Law*, The Hague, Boston, Kluwer Law International, p. 181.

punog opsega promena koje utiču na savremene pravne regulatorne instrumente, te je i poenta ovog rada da pokaže da formalno neobavezujuće norme mogu igrati važnu ulogu u strukturiranju pravnih i užih korporativnopravnih odnosa.

3. TEORIJA KONTINUUMA

Suprotno zastupnicima binarne teorije, zastupnici teorije kontinuuma smatraju da pravo može imati razne pravne efekte i posledice: direktne i indirektne, jače i slabije, tvrđe i mekše. Gradativni pristup ili kontinuum pristup podrazumeva mogućnost stepenovanja, odnosno variranja normativnosti, što dozvoljava utemeljenje kategorije mekog prava.¹⁰ Koncept *soft law* počiva na ideji da binarna teorija ne može da obuhvati složenost savremenih pravnih odnosa. Takav stav prihvatio je velik broj naučnika, ali je ipak na meti pozitivista.¹¹ Abot i Snidal u afirmativnom tonu ističu da pravo dolazi u mnogim oblicima, stoga izbor između tvrdog i mekog prava nije binaran.¹² Koler slično tvrdi da postoji klizeća skala mekoće i tvrdoće (ili normativiteta) za sve norme,¹³ dok DiMateo gleda na *hard law* i *soft law* kao na kontinuum u rangu od veoma tvrdih do veoma mekih normi.¹⁴

Stepenovana normativnost znači da pravo može biti manje ili više obavezujuće ili manje ili više neobavezujuće i da postoji kontinuirana veza između obavezujućeg prava, mekog prava i drugih mogućih kvaliteta prava. Pošto je normativni intenzitet stepenovan i trebalo bi da bude shvaćen fluidno, vrednost prava može varirati u zavisnosti od tipa instrumenta i okolnosti njegovog usvajanja. Prema ovoj teoriji, poricanje *soft law*-a nije ništa drugo do zatvaranje očiju pred realnošću. Oštro razlikovanje obavezujućeg prava i neobavezujućih normi prosto ne uspeva da adekvatno opiše međunarodnu pravnu praksu, pravnu praksu EU ili pravnu praksu na nacionalnom nivou. Ključno je da normativnu snagu pravnih pravila ne bi trebalo kategorično i striktno tretirati kao deo binarnog sistema. S ove tačke gledišta, više je nivoa i nijansi normativnih

10 Besson, S., *Theorizing the Sources of International Law* in: Besson, S., Tasioulas, J. (eds.), 2010, *The Philosophy of International Law*, Oxford, Oxford University Press, p. 3.

11 Aspremont, J. d', 2008, Softness in International Law: A Self-Serving Quest for New Legal Materials, *The European Journal of International Law*, 19(5), p. 1076.

12 Abbott, K., Snidal, D., 2000, Hard and Soft Law in International Governance, *International Organization*, 54(3), p. 422.

13 Kaufmann Kohler, G., 2010, Soft Law in International Arbitration Codification and Normativity, *Journal of International Dispute Settlement*, 2010, p. 3.

14 DiMatteo, L., 2013, Soft law and the principle of fair and equitable decision making in international contract arbitration, *The Chinese Journal of Comparative Law*, 10, p. 12.

uticaja i oni se često preklapaju. Različiti pravni izvori stoga postižu različite nivoe formalnosti, argumentovane snage i intenziteta.¹⁵ Nadalje, iznose se stavovi prema kojima je izvor prava „mesto gde se pravo može naći“, čime se izbegava da određujući kriterijum validnosti izvora bude to šta je konkretnom izvoru osnova, „pedigre“, odakle i od koga potiče.¹⁶ Tako se npr. kao izvor prava mogu smatrati sva uputstva i standardi koji propisuju kako se ponašati, koji utvrđuju ciljeve i sredstva delovanja i koji određuju sudski ishod u slučaju sukoba, bez obzira na spoljašnju formu. Lasok i Bridž smatraju izvore prava autoritetom koji se može citirati pred sudom i koji su stoga sudski prepoznatljivi,¹⁷ odnosno kad god pravilo ima pravni efekat, ono se mora shvatiti kao pravno pravilo. Naime, kada bi pravo bilo svedeno samo na pravne aktivnosti koje se razvijaju u okviru procesa na koje je data državna saglasnost, mnoštvo društvenih fenomena bi posledično bilo isključeno.¹⁸

Uzimajući u obzir sve veću raznovrsnost pravnih instrumenata, smatramo da iako nijedna teorija nije savršena (binarni pogled je neopravdano uprošćen, a gradativni pogled se može pokazati neegzaktnim), teorija kontinuumu više odgovara pravnom sistemu EU, kao i potrebama razvoja (korporativnog) prava u Srbiji. Upečatljiv pravni pluralizam i složenost pravnog instrumentarijuma u EU (pa posledično i u Srbiji, koja se na EU u svakom pogledu ugleda) čine neprikladnim isključivo „ili/ili“ svodenje instrumenata na one pravnoobavezujuće i one koji to nisu. Stoga, zastupajući kontinuum teoriju, koja dozvoljava utemeljenje mekog prava kao pravne kategorije, ovaj kontroverzan pojam određujemo kao skup formalno ne-sankcionisanih, alternativnih propisa heterogenih pojava oblika koji ne nastaju ustaljenim legislativnim procesima, ali koji u praksi imaju značajne *de facto* pravne efekte, te koji se upotrebljavaju u prostoru uočenih nedostataka standardnih, odnosno *hard law* izvora.¹⁹ Praktične posledice zauzimanja stava kontinuum teorije po razvoj korporativnog prava u Srbiji odnose se na promovisanje iskorišćavanja upotrebnih vrednosti ovih akata u znatno većem obimu od dosadašnjeg, te na podsticanje većeg učešća

---

15 Rošić Feguš, V., 2014, The Growing Importance of Soft Law in the EU, *InterEU-LawEast*, 1(1), p. 147.

16 Aspremont, J. d, 2011, *Formalism and the sources of international law: a theory of the ascertainment of legal rules*, Oxford, New York, Oxford University Press, p. 149.

17 Senden, L., 2004, *Soft Law in European Community Law*, Oxford, Hart Publishing, p. 435.

18 Teubner, G., Global Private Regimes Neo Spontaneous Law and Dual Constitution of Autonomous Sectors?, in: Ladeur, K.H. (ed.), 2004, *Public Governance in the Age of Globalization*, Aldershot, Routledge, p. 78.

19 Vidi više: Mijatović, M., 2016, *Soft law kao instrument harmonizacije međunarodnog trgovinskog prava*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, str. 57.

profesionalne zajednice i organizacija u formulaciji relevantnih propisa kod problematičnih i inovativnih oblasti poput korporativnog upravljanja.

4. HIBRIDNA TEORIJA – INSTRUMENTALNI VODIČ KROZ PROCES HARMONIZACIJE PRAVA

Iz navedenog je jasno da su stavovi povodom pitanja poimanja i upotrebe *soft law* i *hard law* izvora veoma suprotstavljeni. Pragmatični su teoretičari koji kao pomirujući i praktičan pristup problemu predlažu hibridni metod: sinteze mekog i tvrdog prava povodom uređenja određenog pitanja. Prema ovom viđenju, meki instrumenti nadomeštaju nedostatke tvrdog prava kroz vid uparivanja sa tradicionalnim izvorima prava.²⁰

Zastupnici hibridne teorije²¹ podržavaju preplitanje tvrdog i mekog prava. Prema ovom pristupu, *soft law* i *hard law* su komplementarni, te njihovo kombinovanje proizvodi pozitivne ishode, odnosno primenom ovog metoda se postavlja najbolja platforma za manifestaciju prednosti mekih instrumenata. Naime, (klasična, sankcionisana) pravna norma gubi smisao bez okvira koji joj daje meko pravo i meko pravo nije delotvorno bez pomoći pravne norme – to je formula za funkcionalnu interakciju,²² odnosno meko pravo daje okvire i smernice a konkretizacija se vrši kroz pravnu normu.²³ Pitanje se ne postavlja kao *hard law* protiv *soft law* već je bitnija postavka moguće interakcije između ova dva pristupa pa tako i hibridnog modela u kome i tvrdi i meki procesi deluju u istom domenu.²⁴

Hibridnost može biti rezultat svesnih radnji ili se može prosto desiti spontanom koordinacijom jer se isti cilj ostvaruje na dva različita načina – jedan vodi tvrdim merama a drugi mekim.²⁵ Posebno je važno što se hibridnim pristupom ukrštaju dva različita harmonizaciona metoda, te se

20 Dawson, M., 2009, *Soft Law and the Rule of Law in the European Union: Revision or Redundancy?* *European University Institute, Working Paper Robert Schuman Centre for Advanced Studies*, p. 16, (<https://cadmus.eui.eu/handle/1814/11416>, 03. 3. 2019).

21 Burca, G. de, EU Race Discrimination Law: A Hybrid Model?, in: Burca, G. de, Scott, J. (eds.), 2006, *Law and governance in the EU and the US*, Oxford, Hart Publishing, p. 97; Kilpatrick, C., New EU Employment Governance and Constitutionalism, in: Burca, G. de, Scott, J., (eds.), 2006, p. 121.

22 Vuletić, D., 2011, Pravni aspekti Lisabonske strategije i budući izazovi – razrada s motrišta pravne prirode mekog prava, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 61(3), str. 1020.

23 Đurđev, D., 2013, *Soft law* u evropskom komunitarnom pravu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 47(1), str. 114.

24 Trubek, D., Cottrell, P., Nance, M., 2005, *Soft Law, Hard Law and the European Integration: Toward a Theory of Hybridity*, *European Law Journal*, 11(5), p. 3.

25 Primer je tzv. novo *lex mercatoria* (*soft law* u okviru međunarodnog trgovinskog prava) a koje se razvija na raskršću međuvladinih organizacija (npr. Međunarodni

tako nadopunjuju njihovi pojedinačni potencijali: pristup „odozdo“ (engl. *bottom up*) kao akademski, nesankcionisani, postepeni vid usklađivanja prava kojim se stvara meko pravo, i pristup „odozgo“ (engl. *bottom down, top down, centralistički*)²⁶ po kome bi jedinstvena pravila trebalo da usvajaju nosioci vlasti i da ih sa te pozicije nameću pod pretnjom sankcija.

5. SPECIFIČNOSTI UVAŽAVANJA KONTINUUM TEORIJE I HIBRIDNOG PRISTUPA NA PRIMERU KORPORATIVNOG PRAVA EVROPSKE UNIJE I SRBIJE

U pravu Evropske unije se prihvatanje kontinuum teorije manifestuje kroz davanje sve većeg značaja *soft law* izvorima. Pored klasične klasifikacije izvora komunitarnog prava na primarne i sekundarne, izdvajaju se i uticajna mišljenja teoretičara koji razne *soft law* propise EU (pre svega preporuke i mišljenja – tradicionalno shvatane kao sekundarne izvore prava)²⁷ svrstavaju u posebnu, tercijarnu grupu izvora prava.²⁸ Takođe, sudska praksa EU potvrđuje činjenicu da „nepostojanje pravno obavezujuće snage“ pojedinih instrumenata nije isto što i „nepostojanje pravnog efekta uopšte“.²⁹ Naime, analiza slučajeva pred Sudom EU pokazuje jasno da se mekom pravu priznaje nadopunjujuća uloga u odnosu na *hard law*.³⁰ *Soft law* se najčešće razmatra kao deo pravnog okvira (u smislu interpretacije i potvrde interpretacije tvrdog prava)³¹ ili se prepoznaju njegovi pravni efekti (kada se neke odluke zasnivaju na instrumentu mekog prava).³² Na

---

institut za unifikaciju privatnog prava, Komisija Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovinsko pravo) i privatnih tela (npr. Međunarodna trgovinska komora).

- 26 Vid. više: Mijatović, M., 2018, Aktuelnost principa UNIDROIT za međunarodne trgovinske ugovore – efekti *bottom up* metoda harmonizacije prava, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 52(1), str. 323–336.
- 27 U komunitarne *soft law* izvore spadaju: rezolucije, deklaracije, vodiči, kodeksi, akcijijski programi, bele knjige, zelene knjige, okviri za odlučivanje itd.
- 28 Senden, L., 2004, p. 55, Đurđev, D., 2013, str. 101, Snyder, F., 1993, The Effectiveness of European Community Law: Institutions, Processes, Tools and Techniques, *Modern Law Review*, 56(1), p. 33.
- 29 Senden, L., 2004, p. 25.
- 30 Npr. u slučajevima: ECJ, Case 70/74 *Commission of the European Communities v. Council of the European Communities* (1975), ECR 795, paragraphs 18 and 20; ECJ, Case 81/72 *Commission of the European Communities v. Council of the European Communities* (1973) ECR 575, paragraph 13.
- 31 Npr. u slučajevima: ECJ, Case 71/76 *Jean Thieffry v. Conseil de l'ordre des avocats à la cour de Paris* (1977) ECR 765, paragraph 14; ECJ, Case 131/86 *United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Council of the European Communities* (1988) ECR 905, paragraphs 26 and 27.
- 32 Npr. u slučajevima: ECJ, Case 148/73 *Raymond Louwage and Marie-Thérèse Marie-Thérèse Louwage, née Moriame, v. Commission of the European Communities*

ovaj način sudska praksa *de facto* potvrđuje pretpostavku kontinuum teorije na osnovu koje se tvrdi da postoji više nivoa normativiteta na skali između obavezujuće legislative i neobavezujućih akata kao dva ekstrema. Takođe, takvim stavom se implicira odobravanje komplementarnog korišćenja mekog prava uz tvrdo pravo, te njihova kooperativnost.

U pogledu komunitarnog korporativnog prava poslednje promene su usledile nakon finansijske krize iz 2008. godine. Već prethodnom analizom uzročnika kolapsa „zdravih kompanija“ osamdesetih godina prošlog veka došlo se do zaključka da je najčešći razlog velikih finansijskih skandala bilo neodgovarajuće korporativno upravljanje,³³ pa je regulisanje ove materije posledično postalo jedno od primarnih legislativnih zadataka. Ipak, zbog nepostojanja uslova za trenutno uređenje ove materije putem direktive ili uredbe (zbog izostanka konsenzusa o načinu na koji bi materija bila uređena), usledila je praktična primena načela hibridne teorije – upotreba *soft law* instrumenata u inovativnim, problematičnim oblastima.³⁴ Doneto je nekoliko instrumenata ovog tipa ne bi li se stvorila perspektiva za mogućnost kasnijeg *hard law* uređenja: Zelena knjiga o evropskom okviru korporativnog upravljanja iz 2011. godine,³⁵ Akcioni plan: evropsko kompanijsko pravo i korporativno upravljanje iz 2012. godine,³⁶ dok su Principi korporativnog upravljanja Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) iz 2015. godine³⁷ prihvaćeni kao univerzalan standard.³⁸

Način na koji se u okviru EU koristi hibridni pristup svakako je relevantan za prilike u kojima se nalazi korporativnopravna regulativa u Srbiji. Već godinama se prati primer legislativnih aktivnosti u EU kako

(1974) ECR 81, paragraph 12; ECJ, Case 25/83 *Adam Buick v. Commission of the European Communities* (1984), ECR 1773, paragraph 15.

33 Vid. više: Rodić, I., 2013, Kodeks korporativnog upravljanja u pravu Evropske unije, *Pravo i privreda*, 54 (4–6), 186, fusnota 6.

34 Sličan pristup prihvaćen je i u drugim oblastima od značaja za EU a koje nisu bile „zrele“ za *hard law* regulaciju – novi, mešoviti ugovori, javno-privatno partnerstvo (vid. Mrkšić, M., Đuričić, J., 2013, Primena *soft law* izvora na regulisanje javno-privatnog partnerstva u Evropskoj uniji, *Pravo i privreda*, 50(4–6), str. 618–631; Đuričić, J., Mrkšić, M., 2013, O model zakonima UNCITRAL-a s posebnim osvrtom na model zakone u oblasti javnih nabavki i infrastrukturnog razvoja, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 47(3), str. 559–574).

35 European Commission, *Green Paper – The EU Corporate Governance Framework*, COM (2011) 164 final.

36 European Commission, *Action Plan: European Company Law and Corporate Governance*, COM (2012) 0740 final.

37 Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), *OECD Principles of Corporate Governance 2015*, (https://www.oecd-ilibrary.org/governance/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2015_9789264236882-en, 25. 6. 2019).

38 Vid. više: Dubajić, D., 2017, Interesi u osnovi korporativnog upravljanja – dobit akcionara versus društvena odgovornost, *Pravni zapisi*, 8, str. 330.

u sadržinskom tako i u instrumentalnom smislu, te se vrši recepcija komunitarnih pravnih instituta i propisa. U tom procesu postala je evidentna promena klasične uloge države u smislu potrebe razvoja prava od tvrdog prava ka mekom pravu.³⁹ Prihvatanje normativnih standarda u obliku *soft law* formi može se shvatiti kao priznanje da je oslabljena isključiva kontrola država nad procesom stvaranja prava. Naime, uloga udruženja privrednih subjekata (npr. privrednih komora), te grupacija privrednih subjekata (npr. koncerna, holdinga) sve je od većeg normativnog značaja. Posledično, korporativno pravo u poslednje vreme obeležava promena karaktera regulative. Ovo naročito važi za segment korporativnog upravljanja javnim akcionarskim društvima, gde se pravo sve više udaljava od svoje izvorne prirode (tvrdog prava) i afirmiše regulativu koja se zasniva na pravilu „primeni ili objasni“ (engl. *comply or explain* – meko pravo).^{40 41}

Najznačajnijim propisom u procesu harmonizacije domaćeg korporativnog prava sa komunitarnim korporativnim pravom smatra se Zakon o privrednim društvima iz 2011. godine (dalje: ZPD)⁴² koji u kontekstu problematike ovog rada izdvajamo kao tipičan *hard law* izvor. ZPD je poslednji put menjan u junu i decembru 2018. godine – usvajanjem Zakona o izmenama i dopunama Zakona o privrednim društvima. Modifikacije su usledile da bi se obezbedila harmonizacija sa novom Direktivom o izmeni Direktive 2007/36/EZ u pogledu podsticanja dugoročnog učestvovanja akcionara iz 2017. godine, ali i sa propisima EU iz oblasti komunitarnog prava s kojima domaći propisi nisu bili usaglašeni poput: Uredbe Saveta (EZ-a) br. 2157/2001 od 8. oktobra 2001. godine o statusu evropskog društva (SE), ili Uredbe Saveta 1985/2137/EEZ o Evropskoj ekonomskoj interesnoj grupaciji (EEIG), i Direktivom 2005/56/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 26. oktobra 2005. godine. Ipak, i pored regulacije korporativnog prava koja je ostvarena kroz donošenje ZPD-a (kao i kroz druge *hard law* izvore: Zakon o stečaju,⁴³ Zakon o bankama,⁴⁴ Zakon o osiguranju,⁴⁵ Zakon o preuzimanju akcionarskih

39 Vasiljević, M., 2016, Pravo i privredno poslovanje, *Pravo i privreda*, 54 (4–6), str. 11.

40 Vasiljević, M., 2013, *Korporativno upravljanje – izabrane teme*, Beograd, Udruženje pravnika u privredi Srbije, str. 17–25.

41 Vid. više: Rodić, I., 2016, *Meko pravo i upravljanje kompanijama – kodeksi korporativnog upravljanja i društvene odgovornosti*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

42 Zakon o privrednim društvima, *Sl. glasnik RS*, br. 36/11, 99/11, 83/14 – dr. zakon, 5/15, 44/18 i 95/18.

43 Zakon o stečaju, *Sl. glasnik RS*, br. 104/09, 99/11 – dr. zakon, 71/12 – odluka US, 83/14, 113/17, 44/18 i 95/18.

44 Zakon o bankama, *Sl. glasnik RS*, br. 107/05, 91/10 i 14/15.

45 Zakon o osiguranju, *Sl. glasnik RS*, br. 139/14.

društava,⁴⁶ Zakon o tržištu kapitala⁴⁷ itd.) opstao je problem pojedinih oblasti povodom kojih nije moguće postići konsenzus – reprezentativan primer je kao i u EU pomenuta oblast korporativnog upravljanja. Uvođenje novih pravnih formi privrednih društava od 2022. godine (Evropskog akcionarskog društva i Evropske ekonomske interesne grupacije)⁴⁸ predstaviće kapitalne promene za domaći privredni sistem (dodatno aktuelizujući pitanje daljeg razvoja korporativnog upravljanja), dok su otvorena i pitanja shodne primene ZPD-a na korporativno upravljanje osiguravajućim društvima. Dosadašnjim konstruktivnim pristupom u odnosu na dat normativni izazov smatra se donošenje *soft law* akta – Kodeksa korporativnog upravljanja 2012. godine (dalje: Kodeks).⁴⁹ ⁵⁰ Ovaj propis donela je Privredna komora Srbije (čime se apostrofira značaj većeg angažovanja profesionalnih organizacija i stručnih udruženja) kao akt analogan ZPD-u (čime je potvrđena vrednost hibridnog pristupa harmonizaciji prava, odnosno komplementarnost *soft law* akata u odnosu na tradicionalne *hard law* izvore). Upravo se na primeru ovog propisa uočava potencijal *soft law* propisa kao uvoda u pravo, prvog koraka ka nastajanju *hard law* akta. Naime, Kodeks je nastao kao instrument samoregulacije, čija je primena zavisila isključivo od volje društava. Ipak, s vremenom se menjao stav zakonodavca, i to prvo zakonskim prepoznavanjem kodeksa korporativnog upravljanja,⁵¹ zatim uvođenjem obaveze njegove primene od strane svakog javnog akcionarskog društva, kao i obaveze objavljivanja obrazloženja za svako odstupanje od preporuka sadržanih u njemu. Na ovaj način su se kodeksi udaljili od svoje izvorno samoregulatorne prirode i više ili manje približili državnoj regulaciji. U perspektivi se očekuju dalje zakonske intervencije u pravcu jačanja obaveznosti primene kodeksa korporativnog upravljanja.⁵² Ipak, od značaja je primetiti da neravnoteža između normativnog i realnog u korporativnom pravu Srbije postoji i u užoj oblasti korporativnog upravljanja gde se dovodi u pitanje koliko „srpska društva koja gotovo uvek daju pozitivnu godišnju izjavu o korporativnom upravljanju i formalno ne odstupaju od pravila kodeksa, zapravo unapred propisana

46 Zakon o preuzimanju akcionarskih društava, *Sl. glasnik RS*, br. 46/06, 107/09, 99/11 i 108/16.

47 Zakon o tržištu kapitala, *Sl. glasnik RS*, br. 31/11, 112/15 i 108/16.

48 ZPD, *Sl. glasnik RS*, br. 44/18, deo XIa, XIIa.

49 Kodeks korporativnog upravljanja Privredne komore Srbije, *Sl. glasnik RS*, br. 99/12.

50 Za razvoj oblasti korporativnog upravljanja u Srbiji od značaja je pomenuti i Kodeks poslovne etike iz 2006. godine, te Kodeks korporativnog upravljanja Beogradske berze a.d. iz 2008. godine.

51 ZPD, *Sl. glasnik RS*, br. 44/18, član 368.

52 Radović, V., 2016, O približavanju kodeksa korporativnog upravljanja zakonskoj regulativi, *Teme*, 40 (3), str. 1121.

pravila bez suštinskog preispitivanja integrišu u svoj sistem, očekujući da neće biti naknadnih provera⁵³.

6. MOGUĆNOSTI RAZVOJA KORPORATIVNOG PRAVA U SRBIJI NA OSNOVU PRIMENE *SOFT LAW* AKATA

Korporativno pravo u Srbiji je obeleženo nizom izazova i u legislativnom i u praktičnom smislu. Kod uočenih problema pomenuti hibridni pristup ima potencijala ako se primenjuju *soft law* propisi tamo gde nema tvrdih pravnih instrumenata. Mogućnosti *soft law* akata su pre svega prepoznate u prezentaciji tih akata kao prelaznog, dopunskog normativnog rešenja, vrste model zakona, odnosno kao prvog koraka ka *hard law*-u. Navedeno poimanje bi, prema našem mišljenju, trebalo isticati u ozbiljnijem obliku, a imajući u vidu izražene probleme u srpskoj korporativnoj praksi.

Kao prvo, u oblasti korporativnog prava postoji potreba za čestim izmenama propisa. Štaviše, tehnika se razvija takvom brzinom da tradicionalni načini poslovanja postaju zastareli (npr. novine su elektronski potpis, elektronska registracija privrednih subjekata, dematerijalizacija hartija od vrednosti, trgovina serijskim hartijama od vrednosti putem interneta). Čestim zakonskim promenama se nastoji da se postigne što adekvatnije inkorporisanje zahteva koje nameću uslovi savremenog privrednog života u pozitivno pravo, ali u tom pogledu postoje izvesna ograničenja zbog konzervativnih pravnih instrumenata. Naime, postavlja se pitanje opterećenosti (u birokratskom, finansijskom, vremenskom smislu) i mogućnosti zakonodavnog tela da odgovarajućom brzinom ažurira važeće propise ili donese nove. Nadalje, ukazuje se na brojne nedostatke procesa stvaranja korporativnog prava: donošenje zakona po hitnom postupku kao pravilo a ne izuzetak, simulovanje javne rasprave, nekritičko prihvatanje pokreta „pravne transplantacije“, donošenje zakona po svaku cenu bez ekonomskih pretpostavki za njihov pravni život, nestabilnost propisa i brza amortizacija.⁵⁴ U okviru ovih procesualnih ograničenja mogu produktivno delovati profesionalne organizacije i udruženja kroz preuzimanje dela legislativnih aktivnosti, odnosno kroz formulisanje neobavezujućih, nesankcionisanih, ali kvalitetnih i inovativnih rešenja kroz neki vid *soft law* propisa. Takođe, apostrofiranjem normativnih stvaralačkih kvaliteta uskoprofesionalnog, nedržavnog sektora, i na nacionalom planu se promovišu, smatramo ne-

---

53 Radović, V., 2015, Razvoj kulture odstupanja od 'primeni ili objasni' pravila korporativnog upravljanja, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 63 (2), str. 23, 42.

54 Poruke sa XXVI Susreta pravnika u privredi Srbije, Udruženje pravnika u privredi Srbije, (<http://www.pravniciuprivredi.org.rs/index.php/sr/aktivnosti/susreti-pravnika>, 17. 2. 2019).

dovoljno korišćene, vrednosti već pomenutog *bottom up* metoda harmonizacije prava.

Postoji izražen problem neprimenjivanja ili neadekvatne primene pozitivne korporativne regulative. U ovom slučaju reč je o problemima koje nosi recepcija korporativnog prava: pokušava se da se „ekspresno“ uspostavi poredak kakav postoji u zemljama EU u suštinskom kontinuitetu, dok je domaća privreda u stvarnosti opterećena kapitalnim, nerazrešenim problemima u „navikavanju“ na tržišno privređivanje i tome odgovarajuće vrednosti i institute. Na taj način prouzrokuje se značajan problem neravnoteže između proklamovanih, važećih propisa i stvarnosti njihovog sprovođenja, odnosno nesprovođenja. U vezi s tim se ukazuje na potrebu doslednog praćenja primene regulative, kako bi se umanjivale evidentne negativne posledice njenog široko rasprostranjenog neprimenjivanja.⁵⁵ U navedenim okolnostima, recepcija komunitarnog prava još uvek iziskuje znatno prilagođavanje i privrednih subjekata i države, dok se paralelno inkorporišu u sistem novi pravni instituti i pravila. U vezi sa navedenim izazovima, kao vodiči i značajna promptna rešenja mogu biti *soft law* propisi. Naime, kroz meko pravo se prelaznim rešenjima utire put ka regulativi koja će, kada jednom bude usvojena u *hard law* obliku, biti realnija i lakše sprovodljiva od neblagovremeno donetih zakona. Na taj način, usvajanjem preporučenih normativnih standarda, postepeno se stvara povoljnija privredna praksa. Pokazuje se svrsishodnijim uvođenje novina na mala vrata kroz postepenu primenu stručnih uputa, na efikasan a manje „dramatičan“ i konačan način.

Klasični izvori prava, pre svega zakoni, svakako su najpoželjnije regulatorno sredstvo bilo koje materije na nacionalnom nivou, ali nisu i regulatorno sredstvo bez nedostataka. Jedan od osnovnih problema s kojim se susreće zakonodavac jeste prethodno postizanje saglasnosti po pitanju načina uređenja konkretnog pitanja. Zakone, kao i uredbe i direktive na nivou EU, odlikuje u manjoj ili većoj meri kompromisan karakter. Međutim, složenost pojedinačnog pravnog pitanja može se pokazati takvom da je neizvodljivo momentalno regulisanje putem konzervativno shvaćenih, sankcionisanih izvora prava. Štaviše, povodom načina uređenja date materije nekada se ne može postići ni početan sporazumni pristup, a još manje kompromisno rešenje, te konsenzus. U uslovima u kojima se dovodi u pitanje čak i postojanje elementarnih mogućnosti da se data pravna oblast reguliše (npr. novi i mešoviti ugovori, ali i oblast korporativnog upravljanja), čest je slučaj stagnacije procesa usaglašavanja prava. Upravo

55 Poruke sa XXV Susreta pravnika u privredi Srbije, Udruženje pravnika u privredi Srbije, (<http://www.pravniciuprivredi.org.rs/index.php/sr/aktivnosti/susreti-pravnika>, 17. 2. 2019).

u prostoru izazova koji obeležava *hard law* pristup, u „nezrelim“ pravnim oblastima od velike upotrebne vrednosti može biti okretanje *soft law* izvorima. Štaviše, meko pravo u ovom prostoru vrši ulogu model zakona kroz koje se novine plasiraju na inovativan, neagresivan način i ostavljaju se velika diskreciona ovlašćenja subjektima u pogledu njihove primene. Ipak, i pored formalne nesankcionisanosti ovih instrumenata i njihove samo preporučene primene, veliki autoritet donosioca ovakvih propisa (profesionalnih udruženja, međunarodnih ili regionalnih vladinih i nevladinih organizacija i raznih studijskih grupa), kao i kvalitet prezentovanih rešenja (koja se ne formulišu pod uslovljavajućim političkim diktatom upravo usled njihovog netradicionalnog legislativnog postupka donošenja) vode postepenom, *de facto* prihvatanju i implementiranju željenih rezultata u normativno tkivo date materije.

7. ZAKLJUČAK

Smisao ovog rada je u analizi upotrebni vrednosti i potencijala različitih normativnih instrumenata u oblasti korporativnog prava. Takvoj analizi se može pristupiti tek nakon usvajanja početnog pogleda na opšte pojmove prava i izvora prava u smislu stavova koje zastupa tzv. binarna teorija ili, s druge strane, teorija kontinuuma. Opredeljenje za retoriku jedne ili druge teorije ima mnoštvo posledica, a u prvom redu može voditi isključivanju (u slučaju priklanjanja binarnoj teoriji), odnosno uključivanju (u slučaju priklanjanja teoriji kontinuuma) *soft law* akata u kategoriju prava, te u validne izvore čijom se značajnijom primenom može ostvariti progres u ovoj oblasti.

Binarnim normativnim pogledom, kojim se ne dozvoljava utemeljenje *soft law* izvora kao pravnih, prema našem mišljenju, prenebregnuta je realnost izraženog modernog pravnog pluralizma. S druge strane, kada se usvoji realnija kontinuum teorija koja predviđa mogućnost stepenovanja normativnosti, postavlja se pitanje instrumentalizacije, odnosno prostora za primenu izvora prava koji spadaju u *soft law* opseg. Autor se priključuje afirmativnom stanovištu zastupnika hibridne teorije u pogledu primene instrumenata mekog prava tamo gde postoje nedostaci *hard law* izvora, odnosno analogno i komplementarno u odnosu na njih. Mišljenja smo da se hibridnim pristupom utire put modernom vidu harmonizacije korporativnog prava.

Konkretnije, u oblasti korporativnog prava koristi od ovakvog kombinovanog metoda su mnogostruke, što je prepoznato u Evropskoj uniji i u domaćim legislativnim aktivnostima. Ipak, s obzirom na uočene probleme u korporativnoj praksi u Srbiji, prostora i mogućnosti za dalje unapređe-

nje regulatornih instrumenata ima napretek. Na domaćem planu u oblasti korporativnog upravljanja reprezentativan je slučaj sparivanja „konzervativnog“ *hard law* sredstva – Zakona o privrednim društvima – i alternativnog *soft law* izvora – Kodeksa korporativnog upravljanja Privredne komore Srbije. Ovaj model može poslužiti i kao obrazac razvoja propisa u drugim problematičnim, novijim oblastima. Štaviše, ovakav pristup može i trebalo bi da vodi promovisanju većeg učešća u normativnim aktivnostima profesionalnih udruženja i organizacija, koji bi kroz akte mekog prava na način koji je inovativan, uskostručan i u potpunosti oslonjen na kvalitet rešenja i diskreciona ovlašćenja subjekata na koje se odnosi, pomogli razvoju korporativne prakse u Srbiji.

LITERATURA

1. Abbott, K., Snidal, D., 2000, Hard and Soft Law in International Governance, *International Organization*, 54(3).
2. Aspremont, J. d', 2011, *Formalism and the Sources of International Law: a Theory of the Ascertainment of Legal Rules*, Oxford, New York, Oxford University Press.
3. Aspremont, J. d, 2008, Softness in International Law: A Self-Serving Quest for New Legal Materials, *The European Journal of International Law*, 19(5).
4. Besson, S., Theorizing the Sources of International Law in: Besson, S., Tasioulas, J. (eds.), 2010, *The Philosophy of International Law*, Oxford, Oxford University Press.
5. Burca, G. de, EU Race Discrimination Law: A Hybrid Model?, in: Burca, G. de, Scott, J. (eds.), 2006, *Law and governance in the EU and the US*, Oxford, Hart Publishing.
6. Chinkin, C., Normative Development in the International Legal System in: Shelton, D. (ed.), 2000, *Commitment and Compliance, The Role of Non-Binding Norms in the International Legal System*, Oxford, New York, Oxford University Press.
7. DiMatteo, L., 2013, Soft law and the principle of fair and equitable decision making in international contract arbitration, *The Chinese Journal of Comparative Law*, 10.
8. Dubajić, D., 2017, Interesi u osnovi korporativnog upravljanja – dobit akcionara versus društvena odgovornost, *Pravni zapisi*, 8.
9. Đurđev, D., 2013, Soft law u evropskom komunitarnom pravu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 47(1).
10. Đuričić, J., Mrkšić, M., 2013, O model zakonima UNCITRAL-a s posebnim osvrtom na model zakone u oblasti javnih nabavki i infrastrukturnog razvoja, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 47(3).
11. Ingelse, C., 1993, Soft Law, *Polish Yearbook of International Law*, 20.
12. Kaufmann Kohler, G., 2010, Soft Law in International Arbitration Codification and Normativity, *Journal of International Dispute Settlement*.

13. Kilpatrick, C., New EU Employment Governance and Constitutionalism, in: Burca, G. de, Scott, J., 2006, *Law and governance in the EU and the US*, Oxford, Hart Publishing.
14. Klabbers, J., 1996, *The Concept of Treaty in International Law*, The Hague, Boston, Kluwer Law International.
15. Klabbers, J., 1996, The Redundancy of Soft Law, *Nordic Journal of International Law*, 65.
16. Mijatović, M., 2018, Aktualnost principa UNIDROIT za međunarodne trgovinske ugovore – efekti bottomup metoda harmonizacije prava, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 52(1).
17. Mijatović, M., 2016, *Soft law kao instrument harmonizacije međunarodnog trgovinskog prava*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
18. Mrkšić, M., Đuričić, J., 2013, Primena soft law izvora na regulisanje javno-privatnog partnerstva u Evropskoj uniji, *Pravo i privreda*, 50 (4–6).
19. Radović, V., 2016, O približavanju kodeksa korporativnog upravljanja zakonskoj regulativi, *Teme*, 40 (3).
20. Radović, V., 2015, Razvoj kulture odstupanja od ‘primeni ili objasni’ pravila korporativnog upravljanja, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 63 (2).
21. Robilant, A. di, 2006, Genealogies of Soft Law, *The American Journal of Comparative Law*, 54(3).
22. Rodić, I., 2013, Kodeks korporativnog upravljanja u pravu Evropske unije, *Pravo i privreda*, 54 (4–6).
23. Rodić, I., 2016, *Meko pravo i upravljanje kompanijama – kodeksi korporativnog upravljanja i društvene odgovornosti*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
24. Rošic Feguš, V., 2014, The Growing Importance of Soft Law in the EU, *InterEU-LawEast*, 1(1), 2014.
25. Senden, L., 2004, *Soft Law in European Community Law*, Oxford, Hart Publishing.
26. Snyder, F., 1993, The Effectiveness of European Community Law: Institutions, Processes, Tools and Techniques, *Modern Law Review*, 56(1).
27. Teubner, G., Global Private Regimes Neo Spontaneous Law and Dual Constitution of Autonomous Sectors?, in: Ladeur, K.H., (ed.), 2004, *Public Governance in the Age of Globalization*, Aldershot, Routledge.
28. Trubek, D., Cottrell, P., Nance, M., 2005, Soft Law, Hard Law and the European Integration: Toward a Theory of Hybridity, *European Law Journal*, 11(5).
29. Vasiljević, M., 2013, *Korporativno upravljanje – izabrane teme*, Udruženje pravnika u privredi Srbije, Beograd.
30. Vasiljević, M., 2016, Pravo i privredno poslovanje, *Pravo i privreda*, 54 (4–6).
31. Vuletić, D., 2011, Pravni aspekti Lisabonske strategije i budući izazovi – razrada s motrišta pravne prirode mekog prava, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 61(3).
32. Weil, P., 1983, Towards Relative Normativity in International Law, *American Journal of International Law*, 77(3).

PROPISI

1. Kodeks korporativnog upravljanja Privredne komore Srbije, *Sl. glasnik RS*, br. 99/12.
2. Zakon o bankama, *Sl. glasnik RS*, br. 107/05, 91/10 i 14/15.
3. Zakon o osiguranju, *Sl. glasnik RS*, br. 139/14.
4. Zakon o preuzimanju akcionarskih društava, *Sl. glasnik RS*, br. 46/06, 107/09, 99/11 i 108/16.
5. Zakon o privrednim društvima, *Sl. glasnik RS*, br. 36/11, 99/11, 83/14 – dr. zakon, 5/15, 44/18 i 95/18.
6. Zakon o stečaju, *Sl. glasnik RS*, br. 104/09, 99/11 – dr. zakon, 71/12 – odluka US, 83/14, 113/17, 44/18 i 95/18.
7. Zakon o tržištu kapitala, *Sl. glasnik RS*, br. 31/11, 112/15 i 108/16.
8. European Commision, Green Paper – The EU Corporate Governance Framework, COM (2011) 164 final.
9. European Commision, Action Plan: European Company Law and Corporate Governance, COM (2012) 0740 final.
10. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), OECD Principles of Corporate Governance 2015.

SUDSKA PRAKSA

1. ECJ, Case 70/74 *Commission of the European Communities v. Council of the European Communities* (1975), ECR 795.
2. ECJ, Case 81/72 *Commission of the European Communities v. Council of the European Communities* (1973) ECR 575.
3. ECJ, Case 71/76 *Jean Thieffry v. Conseil de l'ordre des avocats à la cour de Paris* (1977) ECR 765.
4. ECJ, Case 131/86 *United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Council of the European Communities* (1988) ECR 905.
5. ECJ, Case 148/73 *Raymond Louwage and Marie-Thérèse Marie-Thérèse Louwage, née Moriame, v. Commission of the European Communities* (1974) ECR 81.
6. ECJ, Case 25/83 *Adam Buick v. Commission of the European Communities* (1984), ECR 1773.

IZVORI SA INTERNETA

1. Dawson, M., 2009, Soft Law and the Rule of Law in the European Union> Revision or Redudancy? *European University Institute, Working Paper Robert Schuman Centre for Advanced Studies*, <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/11416> .
2. Poruke sa XXV Susreta pravnika u privredi Srbije, Udruženje pravnika u privredi Srbije, <http://www.pravniciuprivredi.org.rs/index.php/sr/aktivnosti/susreti-pravnika>.

3. Poruke sa XXVI Susreta pravnika u privredi Srbije, Udruženje pravnika u privredi Srbije, <http://www.pravnicuiprivredi.org.rs/index.php/sr/aktivnosti/susreti-pravnika>.
4. Rilak, M., Akcionarska društva u Srbiji: Naših 1%, *Biznis i finansije*, Biznis top 2014/15, <http://bif.rs/2015/06/akcionarska-drustva-u-srbiji-nasih-1/>.

THE PRACTICAL CONSEQUENCES
OF SUPPORTING BINARY OR CONTINUUM THEORY
ON DEVELOPMENT OF CORPORATE LAW
IN THE EUROPEAN UNION AND IN SERBIA

Marija Mijatović

SUMMARY

The question of corporate law development, both in European Union and in Serbia, is above all the matter of choice between different legal instruments. Therefore, it is author's purpose regarding this paper to explain regulatory consequences that unfold from taking a stand for so-called binary theory, or on the other hand continuum theory. According to the binary theory the controversial subject of soft law is not attributed with the legal quality, which further results in its perceived non-significance, and no need for further promotion of its greater usage. Contrary to this, continuum law theory allows for soft law to be valued as a law category. This leads to the hybrid theory that highlights the importance of combining hard law and soft law acts. In the European Union the tradition of hybrid method usage is already established when it comes to corporate law, whilst in Serbia the need still exists to further promote the possibilities of such an approach. This is especially true regarding the urge to further harmonize national legal system with its European Union counterpart, and regarding the need to improve existing corporate practice.

Key words: corporate law, binary theory, continuum theory, hybrid theory, soft law, corporate governance.

Dostavljeno Uredništvu: 26. marta 2019. godine

Prihvaćeno za objavljivanje: 28. novembra 2019. godine